HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

ומתוך ששינו מעשיהם שינה הקב"ה עליהם מעשה בראשית והעלה מזל כימה ביום ונטל שני כוכבים (א) והביא מבול לעולם בשלמא לר' יהושע היינו דכתיב שני °אלא לר"א מאי שני א)שני לדין בשלמא לרבי יהושע היינו דשינה אלא לר"א מאי שינה כדרב חסדא דאמר רב חסדא ב)ברותחין קלקלו וברותחין נידונו ברותחין קלקלו בעבירה וברותחין נידונו כתיב הכא [1] וישכו המים וכתיב התם [2] וחמת המלך שככה ת"ר חכמי ישראל מונין למבול כר"א ולתקופה כר' יהושע חכמי אומות העולם מונין אף למבול כר' יהושע: ולירקות: תנא לירקות ולמעשרות ולנדרים לירקות מאי נינהו מעשר ירק היינו מעשרות תנא דרבנן וקתני דאורייתא וליתני דאורייתא ברישא ג)איידי דחביבא ליה אקדמה ותנא דידן תנא דרבנן וכל שכן דאורייתא וליתני מעשר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן וליתני ירק תרי גווני ירק דתנן ד) א ירק הנאגד משיאגד ושאינו נאגד משימלא את הכלי ת"ר ה) ב ליקט ירק ערב ראש השנה עד שלא תבא השמש וחזר וליקט משתבא

(ב) והוצרך לשנות סדר בראשית והעלה זנב כימה ביום ונטל שני כוכבים ממנו ומעיינות מתמעטין בחמה ימות החמה ופסקו הגשמים ושינה סדר בראשית ונתגברו המעיינות ושטפם: ו) **יום שמזל כימה עולה ביום.** שבמרחשון עולה עקרב בתחלת היום ואחריו קשת נמצא טלה עולה בסוף היום: **שינה עליהם כו'.** לקמן פריך מאי שינה: **היינו דכתיב שני.** שהרי אייר שני לחדשים: **שני לדין.** שנגזרה גזירה עליהן בתשרי שלפניו: הכי גרסינן **בשלמא לר' יהושע היינו דשינה.** דהעלה מזל כימה ביום ועוד שינה לתגבורת מעיינות: **וחמת המלך שככה.** וסתם חמה רותחת היא כדכתיב ז) וחמתו בערה בו: **חכמי ישראל מונין למבול כר' אליעזר.** מונין שנות נח ובריאת עולם ושנות הדורות כר' אליעזר מונין מתשרי תחלת השנים ולא משום דסבירא להו בתשרי נברא העולם אלא דתשרי ראש השנה לשנים ובניסן נברא העולם כדקתני: **ולתקופה כרבי יהושע.** כשמונין תקופת החמה והלבנה מונין מניסן לומר שמניסן נבראו ובתחלת ליל רביעי שמשה חמה בניסן לפיכך אין תקופת ניסן נופלת אלא בד' רביעי היום לפי שלעולם יום ורביע בין תקופת שנה זו לתקופה שכנגדה לשנה הבאה וכן מולדות הלבנה מונין מולד ניסן ראשון בליל רביעי בתשעה שעות ותרמ"ב חלקים: **אף למבול.** כלומר למנין שנות הדורות מתחילין מניסן למנות ומבול באייר ירד (ג) ע"כ משתאמר באחת ושש מאות בראשון שחרבו המים ניסן הוא שהרי משפט דור המבול שנים עשר חדש: **ולירקות.** מעשר ירק לענין חדש וישן שאין תורמין מירק הנלקט ערב ר"ה על הנלקט אחר ר"ה: **ולנדרים.** לקמן (ע"ב) מפרש: **תנא דרבנן.** השמיעך שיש ר"ה קבוע לענין חדש וישן במעשר ירק דרבנן והדר תנא מעשר דגן שאף לו יום קבוע לחדש וישן שלו: **ותנא דידן.** דתנא לירקות ולא תנא למעשרות: **תנא דרבנן.** ואשמועינן דיום קבוע לו כ"ש דאורייתא: **ירק הנאגד.** שדרכו באגודות: **משיאגד.** הוי גורנו למעשר ואסור לאכול ממנו עראי עד שיעשר: **ליקט ירק.** אשמועינן דירק בתר לקיטה אזיל לענין מעשר ואף על פי שגדל בשנה אחת אם נלקט בשתי שנים הוי חדש וישן שאין תורמין מן החדש על הישן דכתיב (דברים יד) שנה שנה: שניה

אלא לרבי אליעזר מאי שני. ואע"ג דלרבי אליעזר בתשרי נברא העולם (ד) דנהי דלענין השנים ראוי למנות ממנו לענין מנין החדשים אין מונין ממנו לקרות מרחשון שני דלחדשים ניסן ראשון: **למבול** כרבי אליעזר. אע"ג דסבירא להו כרבי יהושע דבניסן נברא העולם מדמונין לתקופה כרבי יהושע מ"מ מונין שנות נח ובריאת עולם (ה) ושנות החמה מתשרי משום דתשרי ראש לשנים ולשמיטין וליובלות: **ולירקות** ולנדרים. ומתניתין דלא קתני לנדרים בהפסק' לא מיירי כדפרישית לעיל (דף ז. בד"ה בהפסקה) גבי ולעיבורים: **תנא** דרבנן. מדתנן לירקות יותר משאר כל פירות משמע דכל שאר פירות מעשרן דאורייתא וכן משמע בריש מסכת מעשרות בירושלמי דדריש כולהו מקרא חוץ מירקות ומסיק דמעשר ירקות מדבריהם והכי איתא התם עשר תעשר את כל תבואת זרעך כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט אין לי אלא תבואה קטנית מנין ת"ל וכל מעשר הארץ מזרע הארץ לרבות זרע שום וגרגיר יכול שאני מרבה זרע לוף העליון זרע כרשין זרע לפת ולנון ושאר זרעוני גנה שאינם נאכלין ת"ל מזרע הארץ ולא כל זרע הארץ פרי העץ לרבות כל פירות האילן יכול שאני מרבה חרובי שיטה וצלמוני וחרובי גדירה ת"ל מפרי העץ ולא כל פרי העץ ירקות מנין איסי בן עקיבא אומר המעשרות לירקות מדבריהם והכי נמי איתא בירושלמי בסוף חלה רבותינו שבגולה היו מפרישין תרומות ומעשרות עד שבאו הרוגים ובטלום מאן אינון הרוגים תרגמוניא ר' זעירא רב יהודה בשם שמואל חלה בחו"ל ותרומת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש רבי אבא בשם שמואל אומר לא חשו אלא לדגן ותירוש ויצהר רבי אילא בשם שמואל אמר לא חשו אלא לתרומה גדולה בלבד אבל לירקות אפילו לתרומה לא חשו דתני איסי בן עקיבא המעשרות לירקות מדבריהם מכל הני משמע דשאר כל פירות דאורייתא אבל אי אפשר לומר כן דלקמן בפירקין (דף טו:) אמרו מעשר חרובין דרבנן ובפרק כיצד מברכין (ברכות דף לו.) מעשר צלף מדרבנן ובפרק אלו עוברין (פסחים דף מד.) מעשר תבלין דרבנן ואפילו תאנים ורמונים ותמרים דכתיבי בקרא דארץ חטה פטורין מן המעשרות דלא מחייב מדאורייתא אלא דגן ותירוש ויצהר כדאמרינן בפ' מעשר בהמה (בכורות דף נד. ושם) תירוש ודגן דאורייתא שאר מינים מדרבנן ובפרק העור והרוטב (חולין דף קכ: ושם) מקיש ח) משקין דקדשים לתרומת (דגן) תירוש ויצהר אין מידי אחרינא לא וממעט דבש תמרים ויין תפוחים ובריש בילה (דף ג: ושם) האי תנא תנא דלטרא קליעות הוא דאמר כל דבר שבמנין אפילו בדרבנן לא בטיל והא דמשמע בסוף הערל (יבמות דף פא. ושם) דעיגול בעיגולין אינו עולה אי תרומה בזמן הזה דאורייתא אע"ג דלעולם תרומת תאנים דרבנן מ"מ כעין דאורייתא תקון והא דתניא בפרק אלו הן הלוקין (מכות דף יט:) גבי כהן שעלתה בידו תאנה של טבל דכהן שאכלה לוקה שתים וכן הא דתנן במסכת פרה פ' צלוחית שהניחה וכו' (פי"א מ"ג) גבי דבילה של תרומה שנפלה למי חטאת דהאוכלה במיתה כל הני לסימני בעלמא ונפקא מינה לתרומה דאורייתא אי נמי מכת מרדות ומיתה לקוברו בין רשעים גמורים והא דאמרינן בפרק הנודר מן הירק (נדרים דף נה.) דדגן מידי דמדגן משמע אפי' קטנית היינו בלשון בני אדם והא דקאמרינן בירושלמי ירקות מדבריהם היינו שאין להם סמך מן הפסוק ואע"ג דבתורת כהנים בסוף פרשת בחקותי ובספרי בפרשת עשר תעשר תניא זרע הארץ לרבות שום ושחלים וגרגר והדר תני מנין לרבות הירקות למעשרות ת"ל וכל מעשר משום דלא משתמע שפיר מקרא לא חשיב ליה אסמכתא גמורה אי נמי ברייתא דאיסי בן עקיבא פליגא ט):

איידי דחביבא ליה אקדמה. ובפ"ק דפאה (משנה ה) תנן לענין פאה האוג והחרובין מדאורייתא לא מחייבי בפאה אלא זיתים וגפנים דכתיבי בקרא כדדריש בפרק הזרוע (חולין דף קלא.) ארבע שבכרם שתים שבאילן כגון זיתים והשתא אי משום דחביבא ליה מילתא דרבנן אקדים אוג וחרובין ליתני זיתים וגפנים לבסוף כדפריך בריש יבמות (דף ג. ושם) ליתנייה לאחות אשה לבסוף והתם שנאן בסירוגין ובאמצע וי"ל דהתם בפאה לא אתא אלא לפרושי אלו שלקיטתן כאחד הלכך לא חייש למתנינהו על הסדר א"נ האחרון אחרון אין לקיטתן כאחד כולי האי כמו הראשון שלפניו ופאה שייך בדבר שלקיטתן כאחד ותני לא זו אף זו:

אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן. כר"ש דאמר במתניתין אחד בתשרי ראש השנה למעשר בהמה ותימה דה"מ לשנויי ד"ה ולפרושי מעשרות כגון מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני כדתנן בריש מסכת מעשרות ולעיל נמי בפירקין (דף ז.) גבי בל תאחר קתני מעשרות וקתני נמי בכור ומעשר דהיינו מעשר בהמה ועוד קשיא דאי מהדר לאקשויי אמאי תני מעשרות לשון רבים ברישא ה"ל לאקשויי אירקות דהא תנא ירקות ברישא והדר מעשרות ונראה לי דלאו אברייתא פריך אלא אמתניתין קאי דקתני לירקות משום מעשרות דהוה מדרבנן דליתני מעשר סתם והוה ידענא דבכל מעשר איירי בין בירק בין בדגן ומשני משום דהוה משמע אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן סתם כר' שמעון והדר דייק אמאי תנא ירקות לשון רבים וה"ה דהוה מצי לאקשויי אשמיטין ואיובלות ומה שיכול למנות טעם מפרש: **ירק** הנאגד משיאגד. לענין גורנו למעשרות מיתני בפ"ק דמעשרות (משנה ה) אבל לענין חדש וישן תלוי בלקיטה: **משימלא** את הכלי. בסיפא קתני ואם אינו ממלא את הכלי משילקט כל צרכו:

משתבא

עין משפט נר מצוה

נט א מיי' פ"ג מהל' מעשר הלכה ט סמג עשין קלה:

ס ב מיי' פ"ה מהל' תרומות הלכה יא ופ"ד מהלכות שמיטה הלכה יב סמג עשין קלו טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף נז:

רבינו חננאל

ומדקרי ליה חדש שיני מכלל דבתשרי נברא העולם כו'. ר' יהושע אומר שבעה עשר באייר היה ומדקרי ליה חודש שיני, מכלל דבניסן נברא העולם. **ואקשינן** הניחא לר' יהושע אשכחינן ניסן דאיקרי ראשון לחדשים, נמצא אייר שיני לחדשים [נ"א: שיני לון], אלא לר' אליעזר דאמר מרחשוון, למה נקרא שיני. ושנינן שני לדין, דתנן בארבעה פרקים העולם נידון וזה אחד מהן, בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון. כלומר מרחשוון הוא שיני לחדש שניגמר עליהן הדין. **ואקשינן** תוב בשלמא לר' אליעזר, דאמר מנהג העולם להיות מזל כימה שוקע ביום ועולה בלילה, ושינה הקב"ה והעלהו ביום במזרח, היינו דאיכא שינוי. אלא לר' יהושע במאי שינה. **ופרקינן** שהוריד עליהן גשמים רותחין מן השמים שלא כדרך כל הגשמים. מנא לן שנאמר וישוכו המים. פי' נחו מרתיחתם [נ"א: מרתחן]. **תנו רבנן חכמי ישראל מונין למבול.** והוא חשבון הלבנה מתשרי כרבי אליעזר דאמר בתשרי נברא העולם. **ולתקופה.** והוא חשבון השמש כרבי יהושע. וחכמי אומות העולם מונין אף ללבנה מניסן כר' יהושע. **ולירקות.** פיר' תנא מעשר ירק דהוא מדרבנן ופיר' ראש השנה שלו תשרי, וכל שכן מעשר דגן (ומעשר). **תנא** לירקות ולמעשרות ולנדרים, ואוקימנא [האי] דלא קתני ירק אלא קתני ולירקות, משום דאית תרי גווני ירק בתורת מעשר ירק, כדתנן במעשרות פרק א' ירק הנאגד משיאגד, פי' מי שדרכו להאגד אגודות, משיאגד נגמרה מלאכתו והנה נתחייב במעשר, ושאין נאגד משימלא את הכלי. ואיידי דתנא ירקות תנא מעשרות. תנו רבנן ליקט ירק יש[ראל] ערב ראש השנה עד שלא תבא השמש, וחזר וליקט גו'

מסורת הש"ס

א) [לעיל ח.], ב) סנהדרין קח: זבחים קיג:, ג) [יבמות ב: וש"נ], ד) מעשרות פ"א מ"ה חולין ז., ה) [תוספתא פ"א ה"ח ע"ש ותוספתא דתרומות פ"ב ה"ה ה"ו ע"ש], ו) [שייך לדף יא:], ז) [אסתר א], ח) צ"ל מה משקין, ט) [וע"ע תוספות בכורות נד. ד"ה ושני ותו' ע"ז נח: ד"ה בלר ותוס' חולין ו: ד"ה והתיר],

תורה אור השלם

1. וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֵת כָּל הַחַיָּה וְאֶת כָּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל הָאָרֶץ וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם: בראשית ח א

2. וַיִּתְלוּ אֶת הָמָן עַל הָעֵץ אֲשֶׁר הֵכִין לְמָרְדֳּכָי וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה: אסתר ז י

הגהות הב"ח

(א) גמ' ונטל שני כוכבים מכימה והביא: (ב) רש"י בריש העמוד והוצרך לשנות סדר בראשית נמחק וכצ"ל יום שמזל כימה שוקע ביום ומעיינות מתמעטין מחום ימות החמה ופוסקים הגשמים ושינה עליהן סדר בראשית והעלה זנב כימה ביום ונטל שני כוכבים ממנו ונתגברו המעיינות ושטפם: (ג) ד"ה אף למבול כו' ומבול באייר ירד וע"כ כשתאמר באחת: (ד) תום' ד"ה אלא כו' נברא העולם מכל מקום נהי דלענין: (ה) ד"ה למבול כו' שנות נח ובריאת עולם מתשרי כצ"ל ותיבות ושנות החמה נמחק:

גליון הש"ס

גמרא אלא לר"א מאי שני. עיין ברד"ק מ"א ח ב בשם תרגום יונתן שם דלפני הזמן שיצאו ממצרים היה תשרי חדש ראשון כי בתשרי נברא עולם ומשיצאו ישראל ממצרים ניסן הוא ראש לחדשים ע"ש א"כ מאי פריכין הכא אלא לר"א מאי שני הא מקודם היה תשרי ראשון לחדש ושפיר קרו למרחשון שני לחדשים:

מוסף רש"י

וחמת המלך שככה. נחה מרתחתה, הכל נמי מים נחו מריתחתן (סנהדרין קח:). ירק הנאגד. שדרכו לאוגדו, משיאגד. הוקבע למעשר ונאסר באכילת ארעי (חולין ז.).